

VECHIMEA ORAȘULUI BAIJA

de RADU ȘTEFAN CIOBANU
și ADRIAN CIOACA

În anul 1286 un slujbaș mongol, însărcinat să supravegheze activitatea călugărilor franciscani veniți ca misionari pe teritoriul Hoardei de Aur, a înscris în dreptul unuia dintre ei: „*ymor filium Molday*“. Lapidara notă care indică locul de proveniență al minoritului, necomentată pînă acum, deși a fost publicată în 1913 de Girolamo Golubovici¹, ne-a făcut să ne întrebăm dacă „*Molday*“ nu reprezintă o transcriere eronată a numelui de „*Moldavia*“. În cazul în care analiza comparată a actelor mongolilor și minoriților ar dovedi o identitate între cei doi termeni, ar fi prima mențiune cunoscută pînă acum despre „*cel mai vechi oraș moldovenesc*“², care a avut un rol deosebit în epoca de formare a statului de sine stătător Moldova.

Baia Moldovei, a cărei însemnătate este atestată de izvoarele scrise, de numeroase vestigii arheologice și monumente istorice aflate pe teritoriul comunei care suprapune astăzi așezarea medievală, nu a fost cercetată sistematic prin investigația arhivelor sau săpături arheologice, examinîndu-se disparat diverse probleme ale evoluției sale, care în ansamblu nu alcătuiesc un studiu exhaustiv monografic. Urmărind ori aspecte ale istoriei generale a statului moldovenesc, ori ale trecutului orașului medieval, ori ale evoluției localității Baia, istoricii s-au preocupat de data întemeierii și originea numelui orașului, de rolul episcopiei catolice care a ființat aici în sec. al XV-lea, de apartenența etnică, ocupațiile și organizarea administrativă, politică și religioasă a locuitorilor, emițînd puncte de vedere deosebite în legătură cu aceste probleme.

Avînd ca teme argumente logice și analiza sigiliului orașului, predecesorii noștri au afirmat că orașul Baia exista fie în 1200³, fie la începutul sec. al XIII-lea⁴, fie în prima jumătate a sec. al XIII-lea⁵, înainte de 1241⁶, fie în a doua jumătate a sec. al XIII-lea⁷.

¹ Girolamo Golubovici, *Biblioteca Bio-bibliografica della Terra Sancta e del'Oriente Franciscano*, vol. II, Quaracchi, 1913, p. 444—445.

² N. Grigoraș, *Despre orașul moldovenesc în epoca de formare a statului feudal*, „*Studii și cercetări științifice*“, seria III, (Științe Sociale), Iași, XII (1961), nr. 2, p. 90.

³ I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV—XV. und XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 69—90.

⁴ C. Auner, *Episcopia catolică de Bata (Moldavensis)*, „*Rev. catolică*“, IV (1915), p. 91—92; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. III, București, 1937, p. 206.

⁵ Al. Lapedatu, *Antichitățile din Baia*, I. *Note istorice*, BCMI, II (1909), nr. 3, p. 53; D. Ciurea, *Noi contribuții la istoricul orașului Bata*, „*Studii și cercetări științifice*“, seria III (Științe sociale), Iași, VI (1955), 1—2, p. 49.

⁶ C. C. Giurescu, *Tirguri sau orașe și cetăți moldovenești*, București, 1967, p. 165.

⁷ E. Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, DIR, I, *Introducere*, București, 1956, p. 465.

Înscrierea în izvoare concomitente a trei nume ale orașului : *Stadt Molda* sau *Molde*⁸ (denumire germană), *Civitas Moldaviae* sau *Moldavia*⁹ (denumire latină) și *Baia*¹⁰ (denumire autohtonă) a dus la controverse asupra originii etnice a numelui de Moldova¹¹ și de Baia, în cazul ultimului, discuțiile fiind mai vii. Numele de Baia, identic cu Rodna ca înțeles¹², este determinat cert ca și în cazul altor „Băi“ de existența exploatărilor miniere de lingă oraș¹³.

Propaganda catolică desfășurată la Baia de Frații Minori a fost relativ sumar cercetată¹⁴, în schimb clădirea fostei episcopii catolice întemeiată între 1413—1420, ruinată astăzi, și activitatea slujitorilor ei — episcopi și călugări — a fost examinată cu atenție¹⁵. Structura populației din punct de vedere al originii etnice, ocupațiile locuitorilor precum și instituțiile orașului au constituit alte domenii, care au fost parțial cercetate de predecesorii noștri, fie în scurte articole, fie în studii care nu au avut ca subiect principal Baia¹⁶.

Paralel cu aceasta, se impun în discuția despre trecutul Băii, și implicit al orașului moldovenesc, probleme la fel de însemnate : structura teritorială a așezării medievale, caracterul orașului, în fine cauzele și etapele involuției lui.

Cercetările de teren, coroborate cu datele furnizate de izvoarele scrise, rezultatele săpăturilor arheologice și studiile geomorfologice ne-au permis să conchidem că în actualul plan al comunei Baia se păstrează trama stradală a orașului medieval. În centrul comunei se află fosta piață a orașului, care a păstrat pînă azi numele medieval de *median*¹⁷ și funcția inițială. De formă triunghiulară, piața

⁸ Textul reprodus de P. P. Panaltescu, *Cel mai vechi act municipal din Moldova*, în „*Revista Istorică*“, IX (1923), p. 183—186.

⁹ În 1334 apare între semnatarii unul act din Liov, Alexandru Moldaowicz, originar din Moldavia, cf. Joh. Voigt, *Codex Diplomaticus Prussicus*, vol. II, p. 190 ; de asemenea v. harta lui Esser și Ubelln alcătuită în 1513, în „*Arhiva Istorică*“, p. 178, pl. 9 și sigiliul orașului, a cărui fotocopie a fost publicată pentru prima dată de I. Bîanu, „*An. Acad. Rom.*“, XXIX — Dezbateri, 64—V., II. nr. 9.

¹⁰ Numele de Baia apare pentru prima dată în izvorul geografic *Descriptio Europae Orientalis* (= Izvoarele istoriei românilor, ed. G. Popa-Liseanu, vol. II, București, 1934, p. 31). Această primă mențiune despre Baia Moldovei, considerată o referire incertă la Moldova, va fi confirmată ulterior de corespondența dintre bistrițeni și băienii publicată de N. Iorga, *Hurmuzaki, Documente*, XVII.

¹¹ Em. Virtosu, op. cit., p. 463—467, face o doctă analiză a etimologiei cuvîntului Moldova.

¹² Rodna, ca și Baia, indică o localitate unde există o exploatare minieră, cf. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, București, 1925, p. 78 ; C. C. Giurescu, op. cit., p. 184. Etimologic Rodna provine de la vechiul cuvînt slav Rudna, derivat din Ruda, care înseamnă metal, cf. N. Drăganu, *România în veacurile IX—XIV*, p. 462, 463. Cf. Dicționarele Tiktin, *Candrea, Dicționarul limbii române moderne* etc.

¹³ Al. Phillipide, *Originea românilor*, vol. II, București, 1951, p. 369 ; Al. Rosetti, *Infliuențele limbilor slave meridionale*, București, 1950, p. 80—81 ; Constantin C. Giurescu, op. cit., p. 182—183.

¹⁴ R. Rosetti, *Despre unguri și episcopii catolice în Moldova*, „*An. Acad. Rom.*“, seria II, tom. XXVII, p. 303—304 ; Gh. Molescu, *Catolicismul în Moldova pînă la 1400*, București, 1940, p. 85.

¹⁵ Al. Lapedatu, op. cit., p. 53—64 ; N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, vol. I, București, 1930, p. 76 ; V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, București, 1959, p. 312 ; Gr. Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, vol. I, București, 1963, p. 154—155.

¹⁶ K. Kaindl, *Geschichte der Deutschen in der Karpathenländer*, Gotha, 1876 și de R. Gassauer, *Beträge zur Kulturgeschichte im Bukowina*, „*Südostforschungen*“, 1941, care au exagerat rolul elementului săsesc, și de D. Clurea, op. cit., C. C. Giurescu, op. cit., care au prezentat situația în mod obiectiv. Ocupațiile locuitorilor și instituțiile orașului au fost studiate în aceleași opere, vezi și N. Grigoraș, *Despre orașul moldovenesc...* ; idem, *Instituții feudale în Moldova*, București, 1971.

¹⁷ Informațiile referitoare la acest nume și la o serie de tradiții locale ne-au fost furnizate de prof. de istorie Simion Ion, căruii îi mulțumim și pe această cale. Informațiile orale le-am verificat prin discuțiile purtate cu alți locuitori din comună și cu nonagenarul D. Clurea, care în decembrie 1971 locuia în Fălticeni.

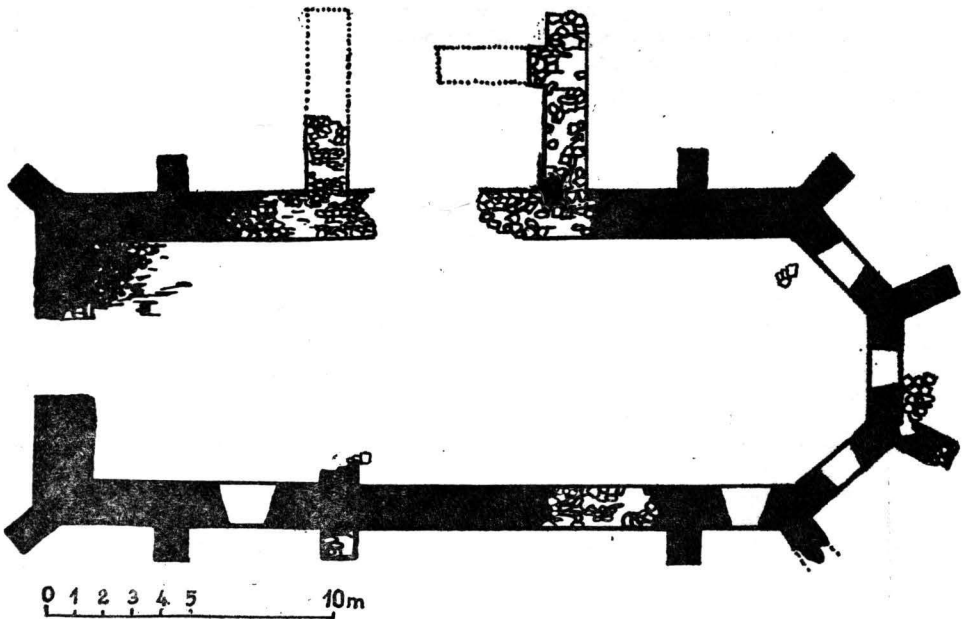

Fig. 1 — Ruinele bisericii catolice din Baia și planul fundațiilor.

a fost folosită ca loc de târg pentru trei pînă la șapte târguri, anual, în zilele de sărbători religioase catolice sau ortodoxe, pînă în secolul trecut cînd târgul a fost mutat în orașul Fălticeni¹⁹.

Pe una din laturile pieții se află locul pe care se înălțau ruinele clădirii fostei episcopii catolice zidită între 1417—1420, din porunca lui Alexandru cel Bun, în amintirea soției sale Margareta, cu contribuția comunității catolice din Baia (fig. 2 a — B. C.). Ruinele bisericii gotice din blocuri de calcar sumar cioplite, avînd un turn clopotniță fortificat¹⁹ (fig. 1), au fost cercetate prin sondaje arheologice succesive de N. Beldiceanu, Al. Lapedatu, Em. Zaharia și D. Teodoru și M. Neamțu²⁰. Săpăturile arheologice efectuate în interiorul clădirii au descoperit un mormînt princiar feminin și cîteva lespezi de mormînt cu inscripții în limba germană și latină²¹. La exteriorul clădirii, în imediata apropiere a portalului bisericii au fost descoperite fundațiile unei construcții de mari dimensiuni, poate fostul palat episcopal, poate fostul sediu al sfatului orașului, amintit sub diverse nume germane în corespondența dintre Baia și Bistrița²², fundații deasupra cărora s-a ridicat în sec. al XVIII-lea conacul familiei Cantacuzino. Alături de biserica catolică au fost găsite numeroase fragmente ceramice și obiecte de ceramică, cahle, vase etc.. obiecte de uz cotidian — pinteni, un lacăt etc.. unelte, arme, toate de factură străină, probabil germană²³.

În piață, pe latura opusă bisericii catolice, ca o replică a acesteia, a fost construită ulterior, în 1532, o biserică ortodoxă. Înălțată de Petru Rareș (fig. 2 a — B.P.R.), al cărui nume îl poartă, biserica este prima ctitorie a voievodului moldovean, avînd pe peretele apusean al pronaosului un frumos portret votiv al ctitorului și al familiei acestuia²⁴.

Din piața centrală se desprind trei mari drumuri care împart relativ egal orașul în trei zone (fig. 2 a). Drumul care mergea către comuna Sasca, probabil traseul unui vechi drum medieval (șleah) surprins arheologic²⁵, are în lungul lui, pe partea opusă ruinelor episcopiei, un loc unde se presupune că s-a înălțat în 1377 prima biserică catolică²⁶ din oraș, poate cu hramul Sf. Petru și Pavel (fig. 2 a B.C. ?), ale cărei ruine le-a văzut în 1599 episcopul catolic de Argeș,

¹⁹ Al. Lăpușeanu, într-o scrisoare din septembrie 1561, a cerut, în cadrul schimburilor comerciale dintre Bistrița și Baia, să se organizeze șapte târguri anuale. Domnitorul moldovean a cerut mărirea numărului de târguri de la trei pînă la șapte la Baia, „pentru a ridica acest oraș de frontieră asemeni Hotinului“ (cf. Hurmuzaki—Iorga, *Documente*, XV/I, p. 570). Unul dintre târguri se ținea în ziua de 15 august (sărbătoare catolică a Sf. Maria Majus), altul în ziua de 20 iulie (sărbătoarea ortodoxă — Sf. Ilie) etc.

²⁰ În decembrie 1646, episcopul catolic din Curtea de Argeș aflat la Baia scria : „în toată Moldova nu este o asemenea biserică (catolică) cu turnul înalt de piatră, zidit în pătrat și bun pentru apărare...“ (Codex Bandinus, ed. V. A. Urechia, p. 243—244).

²¹ Em. Zaharia, D. Teodoru, *Noi date arheologice despre târgul Baia*, în *Materiale*, IX, (1973), p. 353—365. În ultimul timp efectuează cercetări în fostul târg Baia cercetătoarea din Iași, M. Neamțu — cf. informației orale de la D. Teodoru și Șt. Olteanu, cărora le mulțumim și pe această cale.

²² Inscriptiile de la Baia au fost publicate de K. Kaindi, op. cit., p. 350—357 ; Al. Lapedatu, op. cit., p. 60—61 ; V. Vătășianu, op. cit., p. 338.

²³ Sediul sfatului din Bala este menționat cu numele lui german în Hurmuzaki—Iorga, *Documente* XV/1 ; D. Ciurea, op. cit., p. 40.

²⁴ Em. Zaharia, D. Teodoru, op. cit., p. 365.

²⁵ Al. Lapedatu, op. cit., p. 61—62. V. Vătășianu, op. cit., I, p. 376—377 ; Gr. Ionescu, op. cit., Vol. I, p. 370.

²⁶ Em. Zaharia, D. Teodoru, op. cit., p. 357.

²⁷ Șt. Pascu, *Contribuții documentare la istoria României în sec. XII—XIII—XIV*, „Anuarul Inst. de Ist. Nat.“, Cluj — Sibiu, 1945, p. 47.

B. Querini²⁷, aflat în vizită la Baia. Pe aceeași parte a drumului, la marginea așezării, care în evul mediu era mult mai întinsă și o includeau, se află Biserica Albă, cu hramul Sf. Gheorghe, ctitorită după legendă de Ștefan cel Mare²⁸, poate pentru a aminti victoria lui împotriva lui Matei Corvin. Biserica prezintă o particularitate care poate stârni un interes deosebit. În timpul lucrărilor de restaurare efectuate în anii 1902—1906 au fost descoperite sub tencuiala albă, care a dat numele monumentului, două materiale de construcție diferite: în partea inferioară piatră de riu, iar în partea superioară cărămidă²⁹. Linia neregulată care le separă arată clar că monumentul, inițial din piatră, a fost demantelat probabil în timpul unei lupte și apoi a fost refăcut parțial din cărămidă, dându-i-se aspectul general al bisericilor moldovenești din a doua jumătate a sec. al XV-lea. Desigur, acest detaliu neremarcant pînă acum, merită atenție deosebită, iar o cercetare arheologică amănunțită a Bisericii Albe și împrejurimilor, unde simple sondaje au scos la iveală bogate urme de viață materială românească³⁰, concomitent cu acelea din jurul fostei catedrale catolice, ar putea da exact monumentul a cărui pisanie lipsește și a cărui dată de înălțare nu este surprinsă documentar, și ar rezolva problema anteriorității între așezarea băștinașilor și a coloniștilor. Din acest punct așezarea continuă să se dezvolte în forma unui fir de case în lungul văii râului Moldova către actualul sat Sasca.

Al doilea mare drum care pleacă din piața centrală, dintre intrarea bisericii lui Petru Rareș și spatele altarului catedralei catolice, duce către fortificația învecinată orașului spre sud, numită „cetate“ sau „cetățuie“³¹.

Pe acest drum, lângă biserica catolică, pe o suprafață care se întinde pînă la vechiul curs al Moldovei, astăzi părăsit (fig. 3), se afla cimitirul catolic descoperit cu ocazia lucrărilor efectuate în 1956—1958 pentru ridicarea unor depozite. Datorită practicării săpăturilor fără o supraveghere arheologică, observațiile care s-au putut realiza nu au fost nici complete, nici concludente³².

La capătul drumului, la o distanță de circa trei kilometri de piața centrală se afla „burgul“ așezării sau „citadela“, ridicată probabil de sași, care mai putea fi observată în septembrie 1732, cînd a fost vizitată de domnitorul Grigore Ghica³³. Cetatea din pămînt, de formă patrulateră, al cărei sistem de fortificații se mai poate distinge, a fost așezată în afara orașului, asemenea „burgurilor“ orașelor săsești din Transilvania, avînd menirea de a servi drept loc de adăpost și pentru apărarea orașului. Locul cetății orașului Baia a fost ales după o cercetare amănunțită, căci fortificațiile se află pe o înălțime unde este un izvor cu apă potabilă, punct din care se poate observa drumul care venea de la Suceava și care se bifurca aici către Munții Stînișoara-Rodna-Bistrița și către Țîrgul și cetatea

²⁷ Bernadln Querini, episcop catolic din Curtea de Argeș, scria în 1599 cînd a vizitat Baia: „în oraș sînt două biserici de piatră, una ruinată în care nu se mai servește (biserica Sf. Petru și Pavel — n.n.) cealaltă destul de frumoasă și comodă“ (actuala episcopie ruinată — n.n.), cf. Hurmuzaki, *Documente*, IHI, p. 547.

²⁸ Cf. Al. Lapedatu, *Op. cit.*, p. 61; C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 184.

²⁹ Detalii asupra restaurării monumentului la N. Ghica-Budești, *Note arhitectonice și lucrări noi*, BCMI, II (1909) nr. 3, p. 65—72.

³⁰ Em. Zaharia, D. Teodoru, *op. cit.*, p. 353—365.

³¹ Al. Lapedatu, *op. cit.*, p. 59—60; D. Ciurea, *op. cit.*, p. 41.

³² Informații sumare despre săpăturile efectuate aici am primit de la localnici și de la cercetătorul D. Teodoru. O parte din obiectele descoperite pe locul fostului cimitir se aflau în 1971 în Muzeul orașului Fălticeni, iar alta în gospodăriile țărănilor din Baia.

³³ Domnitorul a fost însoțit de cronicarul Ion Neculce, care a descris călătoria astfel: „...Gligorie Ghica Vodă ca să vază scaunul bătrînesc al domnitorilor unde este cetatea Sucevei purces-au și la „cetate“ în Baia... luni septembrie 11 au mas“... (Cronicile României. ed. M. Kogălniceanu, vol. II, p. 371 — apud Al. Lapedatu, *op. cit.*, p. 61).

Neamț³⁴. În apropierea „cetății, pe drumul care unea, pînă în sec. al XVI-lea, Liovul cu Transilvania era punctul de vamă menționat în documente sub numele de Posada, controlat de garnizoana orașului Baia.

Al treilea drum care se desprinde din piața centrală a comunei Baia, trecînd prin mlaștini, duce la Fălticeni și are în lungul lui mai puține vestigii arheologice: cable cu motive ornamentale (elemente fitoforme, magistrați în costume de epocă, păuni etc.)³⁵ și ceramică de factură autohtonă descoperită la o distanță mai mare de centru.

Între aceste trei mari drumuri, care alcătuiau o rețea radială pornind din piața centrală, se află o serie de străzi secundare, dispuse tot radial (fig. 2 a), care arată că centrul așezării rurale actuale este organizat spațial radial, urmărind trama stradală a vechiului oraș medieval.

Documentele din sec. al XV-lea confirmă ipoteza noastră, arătînd că așezarea avea structura spațială actuală: cronicarul Antonius Bonfinius cînd descrie lupta dintre Ștefan cel Mare și Matei Corvin arată că în centrul orașului, lîngă catedrala catolică, era piața în care s-a stabilit regele³⁶. Pe străzile care se desprindeau din piața centrală, flancate de case din lemn, s-au așezat oștenii și ofițerii regelui. Toată această parte centrală structurată spațial radial era înconjurată de o palisadă din lemn³⁷, care apăra mai mult simbolic orașul, avînd menirea de a separa comunitatea etnică a coloniștilor sași de băștinașii numiți în actele papale „schismatici“ și de alte neamuri, numite în acte și documente „infideli“³⁸. Absența fortificațiilor așezării civile este explicabilă dacă se analizează poziția geomorfologică a locului pe care se află orașul (fig. 3). Coloniștii care au întemeiat partea orașului cu structură spațială radială au căutat un loc lîngă o veche așezare românească, pentru a-și putea practica meșteșugurile și comerțul și pentru a-și crea așezarea similară cu acelea originare. Probabil din această perioadă de căutări datează mențiunea funcționarului mongol, care a surprins momentul alegerii locului orașului în apropierea drumurilor comerciale, lîngă bogății naturale și în fine cu o bună poziție strategică. Astfel a fost ales un platou pe un grind stabil, înalt de circa doi metri fața de lunca înmlăștinată din jur, luncă formată de brațele riului Moldova, care avea atunci cursul principal pe la nord de Baia³⁹, curs părăsit, dar urmat de apele Șomuzului Băii și Șomuzului Mocirlos actual. Singurul drum de acces către oraș trecea în evul mediu prin dreptul „cetății“; deci, în acest caz, înălțarea unor fortificații defensive ar fi reprezentat o cheltuială inutilă, căci o armată dușmană se putea apropia numai mergînd fie pe drumul apărat de cetate, fie pe una din cărările care străbăteau mlaștina, iar în această ultimă situație atacatorii erau ușor de oprit prin tirul arbaletelor sau al artileriei.

Analiza structurii teritoriale a orașului medieval, reconstituită cu ajutorul monumentelor istorice aflate în actuala comună, coroborată cu descoperirile arheo-

³⁴ D. Ciurea, op. cit., p. 39.

³⁵ În depozitul Muzeului orașului Fălticeni se află trei cable reprezentînd magistrați orașeni în costume tipice germane din sec. XV—XVI. Una dintre cable era spartă și păstra pe partea aflată în muzeu un fragment dintr-o inscripție gravată în mod curios cu litere latine R.O.P....

³⁶ Antonii Bonfinii, *Historia Pannonica, Coloniae*, 1690, p. 396, col. II, p. 397, col. I.

³⁷ *Ibidem*, p. 397, col. I: „Hostis advenit: ligneam urbem vimineo muro circumseptam, a tribus repente partibus immisso incendio adoritur...“.

³⁸ Textul bulei papale în care se vorbește despre investigațiile franciscanilor în Bala numită „est ipsus capit regnis“ și hotărîrea papei de a întemeia o episcopie catolică la Bala, publicat de R. Rosetti, op. cit., p. 330, notă.

³⁹ Cf. C. Martiniuc, *Cercetări geomorfologice în regiunea Baia, Suceava*, „An. Șt. Univ. Iași“, Secț. II-a, III, 2, 1956, p. 403—408.

logice și cu datele desprinse din documente ne oferă posibilitatea să rediscutăm data întemeierii orașului pornind de la temeiuri noi.

Trama stradală radială a orașului Baia este similară cu cea „a celui mai însemnat oraș din Transilvania pînă în secolul XIII” — Rodna⁴⁰ (fig. 2 c) și cu cea din Bistrița (fig. 2 b), orașe din care se presupune că au venit coloniștii sași⁴¹. Ea este similară și cu părțile cele mai vechi din Sighișoara (fig. 2 d), Brașov (cartierul bisericii Bartolomeu, cartierul Bisericii Negre)⁴², Agnita de pe valea

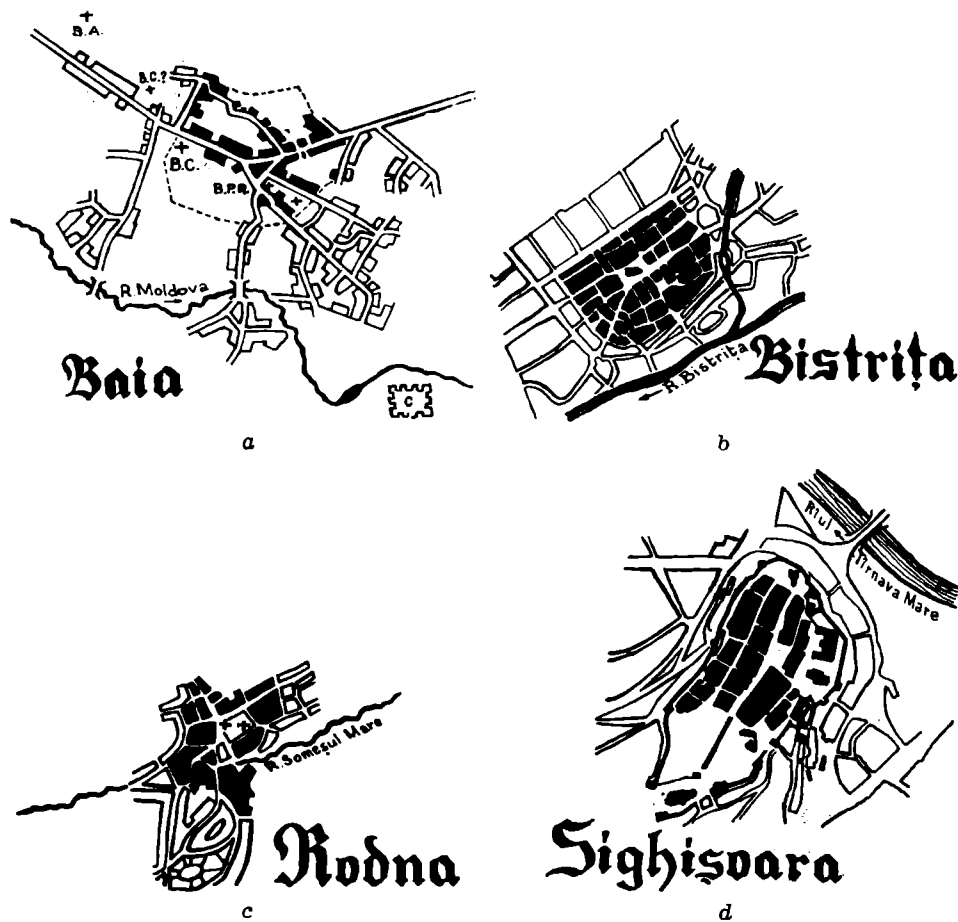

Fig. 2 — Centrele istorice ale localităților :

(a) Baia — B.A. — biserica Albă ; B.C. — biserica catolică ; B.P.R. — biserică Petru Rareș ; (b) Bistrița ; (c) Rodna ; (d) Sighișoara.

⁴⁰ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul XVI*, vol. I, București, 1954, p. 47.

⁴¹ Hurmuzaki, Iorga, *Documente*, XV/1, Introducere ; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, București, 1925, p. 78 ; K. Kalndi, *op. cit.*, vol. II, p. 378 ; R. Gassauer, *op. cit.* ; C. G. Giurescu, *op. cit.*, p. 184.

⁴² V. planul orașului Brașov — cartierele indicate de Gh. Curjinschl, *Centrele istorice ale orașelor*, București, 1970.

Hirtibaciului⁴³, cartierul „Cloașter“ din Cîmpulung-Muşcel⁴⁴. Centrele istorice ale orașelor amintite, fondate de sași, datează din sec. al XIV-lea, arătînd o concepție constructivă unică aparținînd unor oameni care foloseau pentru înălțarea localităților lor structura spațială obișnuită în orașele de origină din Germania de sud-vest: piața centrală din care plecau străzile radial⁴⁵. Deoarece Rodna, Bistrița, Sighișoara, Brașov, Agnita, „Cloașter“ din Cîmpulung-Muscel datează din sec. al XIV-lea, putem presupune că partea cea mai veche a orașului Baia, similară cu a orașelor medievale amintite anterior, datează tot din același secol.

Descoperirile arheologice, efectuate și publicate pînă în momentul actual, confirmă ipoteza. Cele mai vechi obiecte și fragmente ceramice, arme, unelte sau diverse lucruri din inventarul gospodăriilor sînt datate cele mai timpuriu în sec. al XIV-lea⁴⁶. Este posibil să se găsească elemente ale unei așezări mai vechi cînd vor fi făcute săpături arheologice în marginea comunei Baia, în jurul bisericii Albe, unde s-a descoperit ceramică băstinașă, urmă a așezării „schismaticilor“ și „infidelilor“ care locuiau, probabil, într-o așezare rurală cu o structură spațială diferită, cu casele așezate în lungul firului văii, un „cîmpulung“ tipic pentru localitățile românești.

Documentar, orașul este menționat în prima treime a sec. al XIV-lea. Dacă numele de „Baiam“ înscris alături de riurile Prut și Siret într-un izvor geografic datînd din 1308⁴⁷ nu se referă explicit la Baia Moldovei, putînd fi pus în legătură fie cu Baia Mare fie cu Baia din pusta maghiară⁴⁸, un document datat 1334 pomeneste cu certitudine orașul Baia. În acel an între martorii semnarii ai unui document emis de orașul Liov apare și Alexander „Moldawicz“⁴⁹, dovadă că orașul ființa de cîțiva ani la acea dată. După această primă mențiune cunoscută pînă acum, localitatea apare frecvent în actele sec. al XIV-lea: în 1339 este înscrisă ca loc de etapă pe portulanul alcătuit de A. Dulcert⁵⁰; în 1345 sînt amintiți misionarii franciscani și acțiunea lor de catolicizare alături de frații minori din Hotin, Siret, Cetatea Albă, Chilia⁵¹, în 1377 are atîta putere și bogăție încît poate să ridice prima biserică catolică din piatră (fig. 2 a B.C. ?) etc.

Examinarea atentă a sigiliului orașului Baia (fig. 4), folosit pînă acum ca argument peremptoriu pentru datarea orașului în sec. al XIII-lea⁵², ne arată că

⁴³ V. Harta topografică proiecție Gauss, sc. 1 : 50.000, foaia Fălticeni, București, M.F.A., 1960.

⁴⁴ Starea tramei stradale medievale din Cîmpulung Muscel a putut fi surprinsă de I. Aricescu, *Istoria Cîmpulungului*, București, 1855—1856, 2 vol., v. în special planurile.

⁴⁵ Gh. Curinschl, op. cit., a se compara planurile orașelor medievale renane cu planul orașului Baia (fig. 2 a).

⁴⁶ M. Zaharia, Dan Teodoru, op. cit., p. 364.

⁴⁷ V. nota 10.

⁴⁸ Cf. C. C. Giurescu, op. cit., p. 183.

⁴⁹ Joh. Voigt, *Codex Diplomaticus Prussicus*, vol. II, p. 190.

⁵⁰ A. Dulcert, în A. F. Nordenskiöld-Periplus— *An Essay of the Eearly History Charts and Sailing Directions*. Transl., by Francis A. Bather, Stockholm, 1897, retip. Burth Frankin, New-York, 1962, pl. IX.

⁵¹ Gh. Moisescu, op. cit., p. 85.

⁵² P. P. Panaitescu, *Comunele medievale în Principatele Române*, în *Interpretări românești*, București 1947, p. 198; P. P. Panaitescu, V. Costăchel, M. Cazacu, *Viața feudală din țările române*, vol. II, București, 1956, p. 430. În lucrările menționate, P. P. Panaitescu, bazîndu-se pe citirea sigiliului de către N. Iorga, afirmă că pe el s-ar afla data 1300. E. Virtoșu (op. cit., p. 365) afirmă că sigiliul prezintă forme gotice specifice sec. al XIII-lea, dar domnia sa nu ține seamă că aceste caractere gotice apar abia în Europa Occidentală în această perioadă. Pentru ca aceste noi forme gotice să se impună în arta din Europa Orientală, desigur, a trebuit să treacă o perioadă de timp. După cum s-a dovedit, în Transilvania, aceste caractere au apărut în sec. al XIV-lea, deci nu puteau fi anterioare acestui secol nici cele din Moldova.

este susceptibil de a fi supus unei noi interpretări. Compararea lui cu celelalte sigilii moldovenești datînd din aceeași perioadă arată că are un caracter unic : este singurul scris cu litere gotice minuscule — un uncial — în timp ce acela al Romanului, cel mai apropiat ca factură, are legenda scrisă cu majuscule gotice. Literele

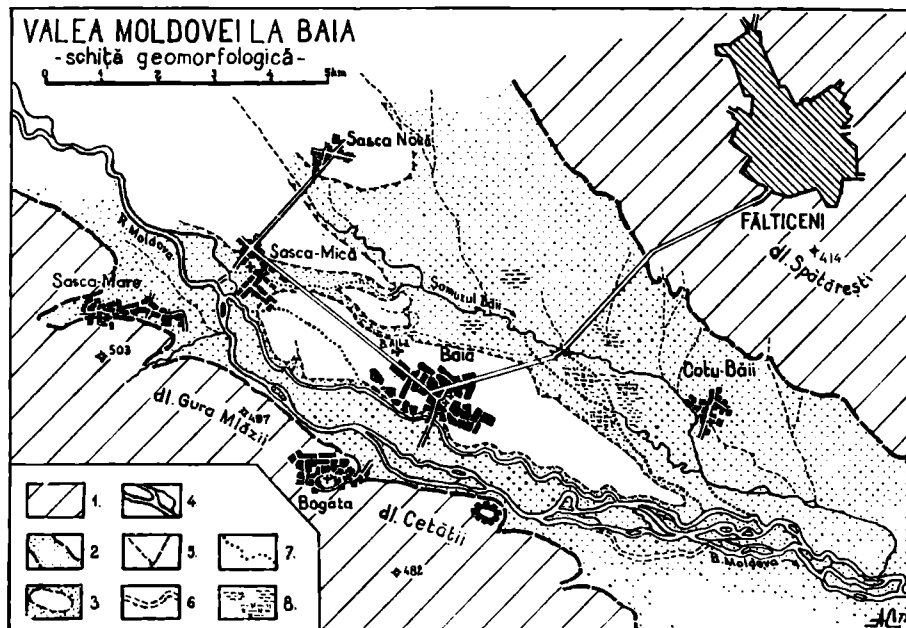

Fig. 3 — Schița geomorfologică a văii Moldovei la Baia :

1 — dealuri și terase înalte care delimitează lunca ; 2 — lunca riului Moldova ; 3 — grinduri de 2—4 m înălțime față de lunca ; 4 — albia minoră a riului Moldova ; 5 — cursuri intermitente ; 6 — braș părăsit recent de riul Moldova ; 7 — vechi cursuri ale riului Moldova ; 8 — mlaștini și bazine.

legendei de pe sigiliul orașului Baia comparate cu cele ale sigiliilor orașelor germane⁵³ și cu inscripțiile de pe inelele de la Curtea de Argeș⁵⁴ (fig. 5), dateate în sec. al XIV-lea, se dovedesc a fi din același veac. Cadrul trilobat din partea centrală a sigiliului, indiscutabil de factură gotică prin forma și prin sistemul de îmbinare⁵⁵, se dovedește a fi tot din sec. al XIV-lea. Legenda de pe pecete : *x Sigilium x capitalis x civitatis x Moldavie x terre x moldaviensis x* arată că el datează dintr-o epocă de înflorire a orașului, cînd acesta era reședință domnească, stare indicată de termenul „capitalis”⁵⁶ și sediu episcopal, calitate indicată de

⁵³ Pentru compararea sigiliului orașului Baia cu acelea ale orașelor germane v. F. Philippi, *Siegel Bearbeiter*, Leipzig—Berlin 1914 (album însoțit de o carte cu text explicativ). De mare valoare deoarece reproduce multe sigilii ale orașelor germane pierdute în timpul conflagrațiilor mondiale.

⁵⁴ *Curtea Domnească din Argeș*, BCMI, X—XVI (1917—1923), pl. XV—XVI ; Marin Matei Popescu, *Podoabe medievale în țările române*, București, 1970, fig. 47.

⁵⁵ V. pentru comparare John Brokwith, *Early Medieval Art*, London, 1971.

⁵⁶ În terminologia medievală „capitalis” provine de la „caput” „regnis” și desemnează Una din reședințele domnitorului din țara respectivă. Este cazul orașului Baia, care a fost reședință domnească de la Dragoș vodă pînă la Alexandru cel Bun. Noțiunea de „capitalis” va căpăta ulterior înțelesul de capitală a țării — oraș în care locuia constant domnitorul și sfatul țării —, avînd un caracter deosebit față de reședințele medievale în care domnitorul venea periodic, dîndu-le un caracter Itinerant.

noțiunea de „civitas”⁵⁷. Cele două atribute le-a îmbinat orașul la începutul sec. al XV-lea când a fost folosit periodic, în virtutea tradiției din secolul XIV, ca reședință de Alexandru cel Bun și când a fost întemeiată episcopia catolică în oraș,

Fig. 4 — Sigiliul Țirgului Baia.

deci sigiliul în forma pe care o cunoaștem datează de la începutul acestui veac. Analiza situației istorice generale: apariția „marei drum polon”, care trecea prin apropierea Băii, politica de toleranță religioasă a hanului Uzbek (1313—1341)⁵⁸, campaniile antitătare ale Angevinilor maghiari de la începutul sec. al XIV-lea (1325), 1327, 1334), intensificarea procesului de colonizare a sașilor în regiunile extracarpătice ca urmare a înfrîngerii răscoalei lor din 1326 — concordă cu datele rezultate din analiza structurii spațiale a orașului Baia, cu datele furnizate de descoperirile arheologice, de mențiunile documentare și de reexaminarea sigiliului — confirmă că orașul a fost construit cu repeziciune la începutul sec. al XIV-lea⁵⁹.

⁵⁷ Un oraș era desemnat prin titlul de „civitas” în actele medievale când era sediul unui înalt prelat. Baia a fost numită „civitas” în sec. al XV-lea, când în oraș a rezidat un episcop, iar clădirea marii biserici catolice, ruinată astăzi, a fost înălțată la rangul de catedrală.

⁵⁸ Cf. B. Spuler, *Die Goldene Horde — Die Mongolen in Russland (1223—1502)*, Leipzig, 1943, p. 90—120.

⁵⁹ Partea orașului construită de coloniștii sași, la care ne referim în text, a fost ridicată rapid după o perioadă de cercetare a locurilor. Acest fenomen s-a petrecut în toate așezările săsești fondate lângă localități anterioare venirii coloniștilor. La Baia întemeierea („descălcatul”) a început probabil după 1326 (înfrîngerea răscoalei sașilor din Transilvania) și s-a terminat prima fază în 1334, când este menționat la Liov un negustor din Baia (v. nota 10).

Bunăstarea din sec. al XIV-lea și prima jumătate a secolului următor a datorat-o orașul Baia ocupațiilor locuitorilor săi care practicau în primul rînd mineritul, exploatarea zăcămintele din apropiere, și olăria. În actele datînd din sec. XV—XVI sînt amintiți o serie de aurari „aurifaber“ din Baia, dar începînd din sec. al XVII-lea aceștia dispar din izvoarele scrise, poate o consecință a instaurării suzeranității otomane, poate o dovadă a secătuirii minereurilor de mică însemnătate din această zonă. (Cercetările efectuate nu au putut identifica locul unde se afla exploatarea minieră, vag indicată de tradiție și de harta rusă din 1828—1832⁶⁰).

Memoria colectivă conservată în scris de interpolatorul Simion Dascălu spune că „*tîrgul l-au descălecat niște sași care au fost olari*“⁶¹, ceea ce indică vechimea acestui meșteșug la Baia. Argila din împrejurimile orașului era renumită fiind întrebuințată în timpul domnitorilor moldoveni pentru lucrări deosebite. Al. Lăpușneanu s-a adresat bistrișenilor la 2 decembrie 1564 cerîndu-le să-i trimită țiglarilor pentru a acoperi o biserică a sa la care să se lucreze cu argila din Baia : „*lutum enim optimum idoneumque pro caramidibus in oppido nostro Bania invenitur*“⁶².

Din examinarea documentelor vremii, a relatărilor de călătorie și a lespizilor mortuare descoperite în apropierea catedralei catolice pe locul fostului cimitir catolic s-a putut alcătui o listă a meseriilor care se practicau în Baia alături de minerit și olărit : pielăria (probabil prelucrarea pieilor brute), curelăria, cizmăria, morăritul, berăria, postăvăria, pentru care erau probabil pivele și șteampurile, dulgheria, pietrăria pentru construcții etc.

Fig. 5 — Inel descoperit la Curtea de Argeș, lucrat într-un atelier transilvănean, în sec. al XIV-lea.

⁶⁰ Din corespondența Bistriței cu Baia (Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV/1) reiese că meșteșugul mineritului datează din sec. al XIV-lea. În urma cercetării documentelor am putut nominaliza primul aurar din Baia, în 1484, Stănoiu, care a cumpărat la 29 mai 1484 un loc de moară pe Brădățel, cu 50 zloți tătăraști (D.I.R.A., vol. II, sub dată) ; apoi „Martinus Wende aurifaber de Moldavia“ (H. Weczerka, *Das mittellaterliche und frühneuzeitliche Deutschland im Fürstentum Moldau von seinen Anfängen bis zu seinem Untergang* (13—18, Jahrhundert), München, 1960, p. 165) ; C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul sec. XIX*, București, 1957, p. 49.

⁶¹ Gr. Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă*, ed. C. C. Giurescu, p. 15.

⁶² Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV/1, p. 610.

interesant este faptul că o parte a meșteșugarilor sași din Baia făcea parte din breslele orașelor din Transilvania⁶³ legate de acelea ale orașelor hanseatice, care-și exercitau astfel influența pînă aici. Cismarii din Baia făceau parte din marea breaslă cu sediul la Sibiu, patronată de „Sf. Ioan“, care cuprindea meșteșugari din circa 100 orașe hanseatice⁶⁴.

Negustorii din Baia practica un comerț activ atît cu localnicii cît și în domeniul tranzitului, făcînd schimburi intense în special cu Liovul, Rodna, Bistrița și Brașovul. Se pare că principalul produs de schimb îl constituiau vitele, care se vindeau fie în târgurile organizate periodic la Baia, fie în Polonia și Transilvania.

Meșteșugurile, negoțul, situarea orașului pe drumul de legătură Liov—Rodna—Bistrița și în apropierea „marelui drum polon“ au dus la ridicarea rapidă a orașului în sec. al XIV-lea și în prima jumătate a secolului următor, situîndu-se poate înaintea Siretului și a Sucevei, care erau în curs de organizare. Dintre orașenii înstăriți a apărut la sfîrșitul sec. al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea o pătură conducătoare, un adevărat „patriciat“⁶⁵, avînd în frunte oameni ca bogatul negustor Niklos Hecht, posesorul unei averi impresionante⁶⁶. Patriciatul din Baia a avut posibilitatea să înființeze o episcopie catolică, să-i ridice un impresionant sediu, să întrețină un episcop și să trimită tinerii să studieze la universitățile din Praga, Viena și Cracovia⁶⁷: la Praga a învățat între 1402—1410 Iacobus de Moldavia, la Viena îl găsim în 1441 pe studentul Ladislau de Moldavia, în 1448 pe Laurencius de Moldavia, iar cei din Cracovia sînt pomeniți de Miron Costin.

Deși coloniștii sași nou veniți au reușit să creeze un oraș structurat spațial similar cu orașul de baștină, l-au organizat administrativ după modelul acelora din Transilvania, au realizat bogății însemnate, au întemeiat o episcopie catolică cu cea mai însemnată clădire catolică din Moldova⁶⁸, făcîndu-l să devină pentru un moment reședința domnitorului, nu au constituit niciodată populația majoritară a localității. Sașii nou veniți în calitate de coloniști în orașe moldovenești ca Siret, Suceava, Tîrgul Neamț, după cum îi arată tradiția și documentele, sînt atestați ca minoritari de actul papal din 7 august 1413, prin care se arată rezultatele investigațiilor făcute de franciscani pentru întemeierea episcopiei catolice. În el se specifică: „în oraș locuiau în majoritate schismatici și infideli“⁶⁹. Deși a fost puțin numeroasă, comunitatea coloniștilor a dobîndit în primul secol de existență a statului moldovean o serie de privilegii pe care le-a păstrat pînă în sec. al XVII-lea: dreptul de azil, dreptul de etapă, dreptul de judecată și de aplicare

⁶³ Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania...*, p. 48 și urm.

⁶⁴ F. Zimmermann, *Das Register des Johannes Bruderschaft*, în „Archiv des Vereins“, XIV, 1881, p. 365—367.

⁶⁵ D. Ciurea (op. cit., p. 39) contestă existența unui patriciat la Baia; P. P. Panaitescu, în cap. *Orășenii* (v. P. P. Panaitescu, V. Costăchel, A. Cazacu, op. cit., București, 1957, p. 164—166) admite noțiunea parțial; R. Manolescu (Cu privire la problema patriciatului în orașele Țării Românești și Moldovei în secolul XV și în prima jumătate a secolului XVI, „Cumidava“, IV (1970), p. 101) duce cercetările mai departe și demonstrează peremptoriu existența unui patriciat în orașele medievale din țările române.

⁶⁶ Cf. R. Manolescu, op. cit., p. 93; în urma analizei registrului de socoteli al lui N. Hecht, s-a constatat că la moartea acestuia liovenii îi datorau 5 mărci aur și 55 mărci argint, echivalînd cu circa 15 kg metal prețios.

⁶⁷ M. Dan, *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII—XVI*, „Anuarul Inst. de Ist. Naț.“, Sibiu, 1944, p. 62; N. Drăganu, *Cel dintîi studenți români audienți la universitățile apusene*, „Anuarul Inst. de Ist. Naț.“, Cluj, IV (1926—1927), p. 421; M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Barwinski, București, 1912, p. VII. Studenții din Baia sînt prezentați de cronicarul moldovean ca predecesorii săi.

⁶⁸ M. Bandini, *Codex...*, p. 243; C. Auner, op. cit., p. 101.

⁶⁹ V. nota 77.

a pedepsei capitale⁷⁰, dovezi în plus ale ființării orașului din perioada imediat anterioară întemeierii statului. În epoca sa de înflorire, orașul se pare că a avut o însemnătate atât de mare încît a dat numele ținutului înconjurător „marca Moldovei”, care prin extensiune a cuprins apoi întreaga țară. Ar fi greu de presupus că numele a fost dat ținutului și apoi țării de micul rîu Moldova care străbătea orașul, căci el nu a avut însemnătatea marilor rîuri Siret, Prut etc., care puteau fi determinante în viața unei regiuni și se puteau impune ca toponime.

Se ridică în fața cercetătorului problema procesului cauzal care a dus la decăderea orașului și precizarea etapelor involuției sale.

Credem că principala cauză care a declanșat începutul decăderii orașului Baia o constituie numeroasele lupte purtate în a doua jumătate a sec. al XV-lea, fie în imediata apropiere a orașului, fie pe teritoriul său. Astfel în 1457 Ștefan cel Mare l-a înfrînt pe Petru Aron lângă Baia, la gura apei numită Șomuzul Băii⁷¹, în 1467 după cum arată „Analele de la Putna”, Baia, constituită în bună parte din case de lemn, a fost incendiată de Ștefan Vodă în timpul bătăliei împotriva lui Matei Corvin⁷², în 1476 orașul a fost ars din nou⁷³ de armatele turcești, care au invadat Moldova sub conducerea lui Mohamed al II-lea. Desele lupte au tulburat viața economică a orașului: parte a meseriașilor și negustorilor au fost uciși, alți a plecat, iar cei rămași pe loc, puțini la număr, nu au avut posibilitatea să dea un nou impuls vieții economice a orașului. La începutul sec. al XVI-lea în Baia mai erau 20 negustori, cifră grăitoare pentru decăderea orașului dacă o comparăm cu sec. al XV-lea, cînd în oraș erau 200 negustori⁷⁴. Comunitatea catolicilor a decăzut în asemenea măsură după 1476 încît nu și-a mai putut întreține episcopul care a devenit itinerant pînă în 1510, cînd a fost desființată episcopia catolică din oraș, iar Baia a început să fie numită în documente în loc de „civitas”, „oppidum”⁷⁵.

Scăderea numerică a populației de coloniști meșteșugari și comercianți din orașul medieval Baia și înlocuirea ei de către românii care i-au absorbit treptat pe sași este vădită de construirea bisericii lui Petru Rareș în piața centrală, de relațiile călătorilor străini, în special aceea a episcopului Marc Bandini⁷⁶, de documentele care conțin numele șoltuzilor și pîrgarilor dovedind amalgamarea populației și absorbția coloniștilor de către băștinași, fenomen obișnuit în toate orașele moldovenești unde au existat comunități germane⁷⁷. Baia va ființa ca oraș de rangul al doilea în sec. XVI—XVII, epocă în care decăderea sa va continua datorită decăderii „marei drum polon”, care unea pînă în sec. al XVI-lea Liovul cu porturile din Delta Dunării și cu Cetatea Albă, a schimbării traseului drumului care lega Liovul cu Transilvania trecînd prin oraș, în fine a secătuirii zăcămintelor miniere.

⁷⁰ Pentru drepturile orașului Baia în evul mediu v. H. Weczerka, op. cit., cap. „Orașul”; C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...*, p. 184—186; N. Grigoraș, *Instituțiile feudale din Moldova*, București, 1971, p. 39, 96, 318, 322. Documentul care arată că Baia s-a bucurat de „Jus gladis” este reprodus de T. Bălan, *Documente bucovinene*, voi. II, Cernăuți, 1934, p. 163—164.

⁷¹ Cf. Al. Gonța, *O problemă de geografie istorică*, „Studii”, X, 1958, I, p. 190.

⁷² *Analele de la Putna*, în *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI*, de I. Bogdan, ed. revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 29.

⁷³ Al. Lapedatu, op. cit., p. 60.

⁷⁴ *Istoria României*, ed. cit., vol. II, p. 167.

⁷⁵ C. Auner, op. cit.; H. Weczerka, op. cit., cap. „Orașenii”.

⁷⁶ M. Bandini (*Codex...*, p. 243—247) arată că la Baia sînt în 1646—1647, 43 case și 246 catolici. În continuă scădere. Episcopul catolic compară situația cu „vremurile trecute cînd Baia avea 1000 case și 6000 locuitori”.

⁷⁷ Pentru orașele moldovenești în care au existat comunitățile germane v. C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...*, p. 182—190, 269—275, 277—286, 290—304.

⁷⁸ Al. Lapedatu, op. cit., p. 60; D. Ciurea, op. cit., p. 40.

Concomitent cu aceste procese s-au ridicat noi orașe în apropiere de Baia (Suceava, Roman, Fălticeni etc.), care au polarizat către ele viața și activitatea regiunii.

În urma războaielor dintre poloni și turci din 1687, cea mai mare parte a populației din Baia a fugit, sigiliul orașului cu legenda scrisă în litere gotice s-a pierdut și a fost înlocuit de un nou sigiliu cu legenda scrisă cu litere latine⁷⁹, care a fost folosit în ultima etapă de existență a orașului, când D. Cantemir și N. Costin îl socot de rangul al treilea. Descrierea de către un călător polon care l-a vizitat în 1700 îl arată a fi într-o stare jalnică: biserica catolică era complet ruinată, nu mai servea pentru slujbă, iar în jurul ei se mai păstrau câteva case sărăcăcioase⁷⁹.

De acum pînă la transformarea Băii în sat mai era foarte puțin: în 1709 în mod abuziv domnitorul a împărțit hotarul orașului Baia între familiile Cantacuzino și Sturdza⁸⁰. Împotrivirea familiilor din Baia între care se mai aflau două cu numele de Sasu, rămășițe ale coloniștilor germani⁸¹, nu a dat rezultat. În actele referitoare la Baia, începînd din 1768⁸² așezarea va fi numită constant sat „care altădată a fost tîrg”, marcînd trecerea ei definitivă în rîndul așezărilor rurale, așa cum o desemnează și Marin de Hodocin, la începutul sec. al XIX-lea în *Marele dicționar Geografic*. El menționează păstrarea amintirii sașilor de la Baia în numele satului Sasca, despre care spune că ar fi un sat de mineri sași. Cercetarea efectuată în comunele Baia și Sasca și investigațiile documentare ne-au dus la concluzii diferite. În apropierea orașelor moldovenești unde au fost colonii germane au existat sau există sate care li amintesc pe sași: lîngă Siret este comuna Sasca, lîngă Suceava a ființat satul Săsciori⁸³, lîngă Baia satele Sasca Mare, Sasca Nouă, Sasca Mică, lîngă Tg. Neamț Rîul Sasului, Dealul Sasului⁸⁴ etc. Numele nu indică locul unde s-au stabilit sașii — sînt toate departe de punctul în care au fost coloniile germane — ci arată atît prin atestare documentară, cît și prin planul așezărilor — în lungul văilor — și prin tradiție că sînt așezările românilor de lîngă orașele sașilor, păstrînd vie, ca și în cazul Băii, amintirea trecutului îndepărtat.

Părțile cele mai elocvent grăitoare despre gloria apusă a orașului medieval Baia sînt monumentele istorice din oraș. Mărturie a unor vremi ale apariției civilizației originale românești, oglindită de evoluția arhitectonică a acestor monumente istorice, de nivelul atins de prima capitală a Moldovei, impune să li se acorde în continuare atenția cuvenită.

Poate ar fi util, concomitent cu acțiunea de conservare a monumentelor, să se organizeze o expoziție cu caracter permanent — secție a Muzeului orașului Fălticeni —, care, prin materialele arheologice descoperite, ar putea oglindi istoria de altă dată a primei reședințe domnești din Moldova.

⁷⁹ P. P. Panaltescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930, p. 83.

⁸⁰ Fondul documentar referitor la lupta celor două familii boierești pentru a-și împărți moșia orașului Bala este înedit la Arhivele Statului — Iași și București.

⁸¹ Arh. Statului Iași, 460/02.

⁸² În iunie 1768, într-un act de danie al domnitorului C. Racoviță către velvistiernicul Cantacuzino se specifică „satul Baia ce s-a numit mai înainte tîrg” (Arh. St. Iași, 460/62). Se pare că așezarea este numită sat anterior acestei date într-o danie incertă din 1758, deci teza care susține că Bala a devenit sat de la începutul sec. al XIX-lea se dovedește a fi nefondată.

⁸³ Așezarea este amintită în actul din 29 nov. 1443; M. Costăchescu, *Documentele moldovenești*, vol. II, p. 187—188.

⁸⁴ Lîngă Tg. Neamț, deși nu se află un sat cu numele de Sasca, denumirea apare frecvent în toponimie și hidronimie ca: Dealul Sasului, Rîul Sasului etc. (cf. C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe...*, p. 299—300).

L'ANCIENNETÉ DE LA VILLE BAIJA

— Résumé —

La ville Baia de Moldavie, la plus ancienne de cette contrée, située près de la rivière Moldova, à distance de 8 km de la ville Fălticeni, a suscité d'amples discussions relatives à sa vieillesse, l'origine de ceux qui l'ont fondée, au rôle historique qu'elle a détenue et avec les étapes de son évolution.

En nous basant sur les nouvelles méthodes utilisées pendant les recherches, nous avons interprété les nouvelles données que les fouilles archéologiques nous ont offert, nous avons étudié le plan de sa site médiévale en comparaison avec celles des autres villes de ce pays et nous avons interprété de nouveau le sceau, les actes et les monuments gardés : ainsi nous avons pu préciser différemment que nos prédécesseurs, que Baia de Moldavie a été fondée comme ville à la fin de la première triade du XIVe siècle.

La ville a apparu comme telle à la suite de l'établissement d'un groupe de colons allemands de Transilvanie (saxons) venus des villes de Rodna et Bistrița, près d'un millage roumain.

La ville a devenu la résidence des premiers princes de Moldavie et au XVe siècle a été le centre de l'exploitation des minéraux et la résidence de l'évêché catholique de Moldavie.

A cause des circonstances, la ville Baia de Moldavie a déchu, en devenant depuis le XVIIe siècle un village, que garde sur son territoire de grandioses monuments historiques qui ont ressuscité le souvenir de son glorieux passé.